

Maru¹

Bola rozhodnutá trvať na svojom: „Ja skutočne chcem túto šancu využiť! Takú už nedostaneme.“ *Všetko alebo nič! Teraz, alebo nikdy*, burácalo Maru v hlave.

„Chcem túto šancu využiť,“ povedala Maru triednej učiteľke a nástojčivo sa jej pri tom pozerala do očí.

Triedna bola rázna a odsekla jej: „Nezvládnete to. Iba sa sklamate.“

Podávali sa totiž prihlášky na strednú školu.

Maru sa jej zamračene pozerala priamo do očí.

Triednej sa báli všetci, ale Maru chcela po základke na skvelú školu.

Tú najlepšiu v okrese! Gymnázium bolo vždy iba pre nóbl žiakov, ale tento rok dali šancu všetkým. Teraz má šancu aj ona. Cigánka!

„Gymnázium dáva šancu i nám, štvorkárom, skúsiť to u nich na polroka. Veď ak sa ukáže, že to nezvládame, môžeme prestúpiť inam. A ja to skúsiť chcem!“ nedala sa Maru.

Nebojovala iba za seba, ale aj za sesternicu Veronu. Celú základku totiž sedeli spolu.

Ak od nej chcela Maru opisovať diktát či matematiku, Verona medzi ne naštvane položila knihy, aby nevidela čo píše. „Nauč sa to!“ zavrčala na ňu.

Verona mala skvelé známky. Skrátka jej to páliło.

Maru bola síce na škole vychválená v dejepise a výborne jej išla i fyzika a chémia a najradšej čítala knihy v ruštine, ale tá matika a pravopis... katastrofa!

Matematikárka ale raz ochorela.

Suplujúca učiteľka vstúpila do triedy ráznym a sebavedomým krokom. Už samotné jej priezvisko naháňalo strach – Výchričná. Neobvyklé, ale skutočne sa tak volala. Keď vstúpila do triedy, akoby sa otriasala podlaha a za fučania sychravého severáka sa približovali hromy a blesky. Aj preto si vyslúžila prezývku „Hromnica.“

No a práve táto Hromnica sa stala príčinou životnej zmeny Maru.

Hromnica predstúpila pred triedu a povedala: „Nezaujímam ma, kto má jednotky, kto päťky. Dnes vám vysvetlím učivo, zajtra si všetko precvičíme a na konci týždňa budete mať z písomky všetci jednotky! Rozumiete?!“

Jej výklad bol tak pochopiteľný, až sa Maru sama pred sebou zahanbila. Ako to, že niečo tak jednoduché doteraz nedokázala správne vypočítať? V ten piatok, keď prvýkrát nemala potrebu opisovať, stúpila vo vlastných očiach na piedestál nekonečných možností. Svojich možností. Z testu totiž dostala jednotku!

1 Ako citovať: Hušová, M. 2023. Maru. *Romano džaniben* 30 (2): 101–105.

Nenapadlo ju niečo také ani vo sne. Ako je to možné? Ako? Verila, že ak na to príde, bude to kľúč k splneniu jej snov.

Hromnica suplovala mesiac a Maru mala jednotky a dvojky. Keď dostala trojku, bola zo seba veľmi sklamaná. A vtedy to pochopila. Hromnica verila v každého. I v ňu! Hovorila, že nikto sa debilom nenarodil, tak nech ho zo seba nerobí a nedovolí to ani iným. „Používajte mozog! Každý z vás je inteligentný! Každý dokáže toľko, koľko od seba očakáva,“ predniesla, aby si to navždy zapamätali. A Maru tak otvorila oči. Ako by jej padli okovy presvedčenia, že nič nedokáže, že hranice jej možností sú tak na desať metrov štvorcových. Začala veriť, že môže dokázať úplne čokoľvek. I študovať na dobrej škole! A možno sa raz stať i skutočnou spisovateľkou...

Po tom, čo sa ich matematikárka uzdravila, sa všetko vrátilo do starých kolají. Nepochopené učivo i štvorky. Maru bola nešťastná. Chcela naspäť tú prísnu ale skvelú Hromnicu. Celej triede bolo jasné, že chyba je v učiteľke. Takí žiaci, ako je Maru, jej nestáli za námahu. Vlastne nikto jej nestál za námahu. Ale niečo sa v Maru nenávratne zmenilo. Už sa nikdy nechcela zmieriť s tým, čo sa od nej ako Cigánky očakáva. Respektíve neočakáva.

„Nesklamem sa, pani učiteľka. Verím, že máme šancu. Verona ide so mnou. A ak sa to nepodarí, aspoň budeme vedieť, aké je to na prijímačkách a ďalší rok sa prihlásime opäť,“ neprestávala obhajovať Maru svoje rozhodnutie študovať na gymnáziu.

Triedna učiteľka skoro vypenila. „Počet miest je obmedzený a hlási sa ich veľa. Nedostanete sa tam!“ nedala sa triedna.

„Áno, ale píš, že niekoľko miest majú vyhradených špeciálne pre žiakov, ktorým dávajú šancu,“ pripojila sa i Verona. Tiež sa jej predstava študovať na gymnáziu zapáčila. Po tom, čo pred nedávnom padla železná opona, aj niektoré školy sa stávali dostupnejšími.

„Nie, tebe Maru, podáme prihlášku na brusičku skla. I tvoju sestru som tam poslala a krásne doštudovala. A ak to nevyjde, tak pôjdeš za krajčírku. A Verona pôjde s tebou. To vám pôjde veľmi dobre. A budete mať i prácu hneď v závode.“

„No tak to nie! Ja brusičkou skla nebudem! To ma vôbec nebaví. Ja chcem na gymnázium. A nechcem ani šiť!“

Pre triednu to bola ale uzavretá záležitosť. Otočila sa a natešene riešila prihlášky a prijímačky s premiantmi triedy. Maru to nemohla počúvať. Začala sánky, aby sa nerozplakala. Líca sa jej nafukovali ako žabe. Vybavila sa jej staršia sestra Lida. Brusička skla. Spomenula si, ako plakala a utekala domov z internátu. Vôbec ju to tam nebavilo. Až keď si s kamarátkou našli partiu. Potom nosila nepodarené výrobky zo skla, ktoré si mohli brať domov. Všetelijaké brúsené sošky, popolníky a diamanty, ako im Maru hovorila. Robili sa z nich krásne lustre. Rada sa cez ne dívala do slnka. Taká nádherna farieb! Ale robiť toto nebolo jej životným snom. Všetky ženy na Lidu čakali každý piatok, čo donesie a rozobrali

si. Niekedy mame nezostalo vôbec nič! Najstaršia sestra Sabina bola skvelá žiačka a chcela byť učiteľkou. Ale vraj by ju i tak nikam neprijali. Tak ju učiteľka poslala na drevársku školu. Tam cez prestávky, keď učitelia odišli, stála pred tabuľou. Vzala do ruky trstenicu a učila spolužiakov. Brali to ako zábavu, ale pre ňu to boli chvíle šťastia. Takto ja nedopadnem! Opakovala si Maru dokola ako mantru.

Nechápala, prečo jej to robí práve jej triedna učiteľka. Tá učiteľka, ktorá jej dovoľila neskorší príchod do školy, lebo vedela, že jej mama je často chorá a potrebuje ráno pomôcť. Priniesť vodu či nanosiť drevo do domu. Učiteľka dokonca chodila aj k nim domov. To síce v tej dobe bolo bežné, že učitelia chodili na „šetrenie“ do domácnosti. Pozrieť sa v akých podmienkach dieťa žije a tak. No ona prichádzala nie ako učiteľka, ale ako žena a matka. Mala veľké pochopenie pre problémy v rodinách, a rodinu Maru mala naozaj rada. Aj Maru poučala, ako má mame pomáhať, a ak v škole kvôli tomu niečo nestíha, stačí iba povedať a poriešia to.

O to viac ju bolelo, keď jej zakázala gymnázium. To by od nej nečakala.

Doma plakala.

„Tak ona by ti nechcela zle. Asi vie, že je to tam ťažké a nechce, aby si sa sklamala. Stratíš tak iba zbytočne pol roka školy.“ To Maru ale nechcela počuť. A ešte od otca. Dúfala, že ju podporí. Vzdelanie považoval vždy za dôležité. Ale asi neveril, že je to možné, pretože na gymnáziu ešte neštudoval žiaden Cigán zo širokého okolia.

„Veď krajčírka je dobrá vec. Zarobíš si i doma. Ženy si stále dávajú šiť šaty,“ dodala mama.

Maru preplakala niekoľko dní. Nedokázala prijať, že o štúdiu nemôže rozhodnúť sama. Mala pocit, že život už nemá zmysel. Voči triednej pocítila hlbokú horkosť. Raz bude mať príležitosť vmietnuť jej do očí toto nespravodlivé rozhodnutie, ktorým jej zničila budúcnosť.

Keď sa odovzdávali prihlášky, Maru sa pri stole triednej pozastavila. Skrátka, musela. „Aj na angličtinu ste ma nechceli pustiť, že vraj načo by mne a Verone bola. A teraz sme najlepšie.“

Nultú hodinu anglického jazyka zaviedli na škole hneď po revolúcii. Prihlásili sa najlepší žiaci. Verona s Maru si povedali, že super! Plánovali si, že sa naučia anglicky a v autobuse si budú hovoriť o ľuďoch čo sa im zachce a nikto im nebude rozumieť. A aké budú frajerky! To bola ich najsilnejšia motivácia. Maru bola preto ochotná vstávať aj o piatej ráno. Ale bola strachopud. Bála sa tmy i pobežujúcich psův. Verona sa teda obetovala a navrhla, že príde vždy po ňu a na zastávku pôjdu spoločne. Tá sa nebála ničoho! Ale narazili na odpor učiteľov.

To nečakala. Veď by mali oceniť ich snahu a odhodlanie. Ale neocenili. Vraj to v živote nevyužijú. Na to Maru povedala: „Tak to si už rozhodnem ja sama.“ Maru bojovala a nemienila prehrať. Angličtinu strašne chcela!

Ruštínárka ich neodbytnosti nedokázala odporovať a dala im šancu. Maru prekvapilo, že je aj učiteľkou angličtiny. Vráta jej hlavou, ako jej to komunisti dovolili a kedy a kde sa mohla tak výborne naučiť anglicky. Raz si Maru zabudla priniesť učebnicu a nepamätala si text príbehu, ktorý mala preložiť pri skúšaní. Celá trieda sa jej smiala. Učiteľka sa na nich pozrela a keď stíchli, začala zahanbenej Maru diktovať vety v slovenčine a tá ich bez prípravy prekladala.

„Vidíte? Takto sa prekladá,“ povedala angličtinárka a všetci sklonili hlavy.

Preto Maru nemohla potlačiť pocit uprenej šance. Verila, že gymnázium zvládne! Vedela, že ak to neskúsi, bude ju to trápiť viac, ako keď neuspeje. Ale nebolo to v jej rukách. Preto sa zaprisahala, že už nikdy a nikomu nedovolí, aby rozhodoval za ňu. Prehltila horký pocit bezmocnosti a nastúpila s Veronou na textilné učilisko bez maturity.

Pravda, remeslo sa jej nakoniec zapáčilo. Našla si v meste i skvelú partu. Šila rada a hlavne vlastné návrhy. Mohla byť významenaná, ale skrátka ušla štepovacím stehom o dva milimetre, a to bol pre skúšajúce dôvod ukončiť výučný list dvojkou. Vôbec ju to netrápilo. Už s nikým nebojovala. Ale stále cítila, že keby išla na to gymnázium, možno... Ostatné nerómske spolužiačky sa hlásili do maturitného ročníka. Maru a Verona nie. Prišlo im to po tom všetkom už zbytočné. Radšej šli po škole zarábať ako šičky.

Tak ako prichádzali životné udalosti, tak sa i z Maru stala dospelá žena. Osamostatnila sa. V lete pricestovala za rodičmi. Nastúpila do autobusu a pozerala po voľnom mieste. A tu ju zbadala. Triedna učiteľka!

Roky sa jej už vpísali do držania tela. Maru sa na ňu usmiala. Pozdravila ju a prisadla si.

„Ahoj Maru. Ako sa máš? A kde vlastne teraz žiješ?“ úprimne sa potešila.

„Bývam v Bratislave. A ako sa darí vám?“

„Tak vidíš, roky nezastavíme. Ale zdravie trochu neposlúcha. A čo, máš už deti?“

„Nie. Zatiaľ. Som rada že som vás stretla. Často na vás spomínam.“

„Počula som, že si novinárka. Som na teba hrdá,“ povedala s potešením, ale v tom ju Maru chvatne prerušila. Nemohla si pomôcť.

„...áno, to som. Po učilišti som myslela, že už nič študovať nechcem. Ale asi to bol osud. Študovala som ešte herectvo. Urobila som si i maturitu a absolventské štúdium a dokonca... dokonca študujem aj na vysokej škole. A to som počúvala od základnej školy, že Rómovia na vysokú nikdy nedosiahnu. Dlhé roky som tomu verila. Ani mi nenapadlo, že by som mohla chcieť študovať na vysokej škole. A vy ste ma nepustili na gymnázium, lebo ste mi neverili. A vidíte, čo všetko som dokázala, keď som sa mohla rozhodnúť sama?“

Maru zarazila i samu seba tým, ako je vyčítavá. Ale konečne to pustila von.

Triedna netajila šok z jej reakcie. „Ja že som ti niečo zakázala? Ako si dovoľíš, takto ma obviňovať! Čo to hovoríš? Ja som ti pomáhala! To je vďaka?“

Maru sa zarazila. I po rokoch znel jej hlas prísne a neústupne. V tom momente oľutovala, že na ňu vychrstla rokmi nahromadenú zlosť.

Učiteľka pokračovala: „Nikoho som nemala tak rada ako vás. Tvoju mamu... A ty mi tu také budeš teraz hovoriť?“

„Ospravedlňujem sa, ale cítila som sa veľmi ukrivdená. Nakoniec som rada, že som nešla na to gymnázium. Ale ublížilo mi to.“

Triedna už vystupovala a Maru sa cítila hrozne. Dívala sa, ako učiteľka odchádza nahnevaná, a zrejme i veľmi ranená. Presne ako vtedy ona.

Už ju nikdy nestretla.

Sestra Lida jej potom doma takmer vynadala. Vysvetlila jej, že ona sa s ňou občas v meste stretáva a vždy sa pýta na mamu a na ňu, na Maru. Maru to vlastne celé roky chápala, hoci stále pociťovala hnev. I ľudia ako jej triedna, ktorí mali Rómov radi, im ublížili. Paradoxne preto, že im na nich záležalo až tak veľmi, že ich chránili pred neúspechom. Sami totiž uverili, že Róm na žiaden úspech dosiahnuť nemôže.

A nechceli ho vidieť padnúť a sklamať sa. Iní zasa v schopnosti Rómov verili, ale neverili ľuďom okolo, a tak ich držali radšej pri zemi.